

vojnam in zatiranju znanstvenih odkritij. Vse to naj bi počel srednji vek. Régine Pernoud nas v knjigi opozarja, kako pomembni so datumi v zgodovini, saj se lahko že z njihovo močjo upremo posploševanju, teorijam in zakonom. Prav na osnovi teh lahko ugotovimo, da je bila glavna procesov izvedena šele v klasični dobi, ko je bilo srednjega veka že davno konec. Obenem pa je nujno potrebno za razumevanje takratnega dogajanja razumeti tudi takratno družbo, navade in ljudi. Inkvizicija je bila tako obrambni odziv družbe, za katero je bilo ohranjanje vere prav tako pomembno, kot je danes pomembno ohranjanje fizičnega zdravja. Tu pa se dotikamo razlik med enim drugim obdobjem, se pravi razlike tudi v merilih, v lestvici vrednost. Pomembno je, da jih začenjamo spoštovati, saj se drugače prehitro spremenimo v sodnika, s tem pa izgubimo možnost pravega pogleda na stvarnost. In zagotovo to poglavje pripomore k boljšemu razumevanju tudi inkvizicije in križarskih vojn.

Zadnji dve poglavji, ki nosita naslov »Zgodovina, ideje in domišljija« ter »Preproste misli o poučevanju Zgodovine« sta zopet bolj splošni in sta namenjeni predvsem razpravi o tem, koliko je v zgodovini opisju popačenih, iz konteksta iztrganih stereotipov, neresnic in laži, ki pa jih

je potrebno samo dovolj velikokrat ponoviti, da postanejo zgodovinska dejstva. Na teh »dejstvih« se gradi »zgodovina«, ki je vse prevečkrat orodje v rokah ideologij in posameznih oblasti. Avtorica zaključuje z opozorilom, da je nujno potrebno oblikovanje zgodovinskega čuta. Če ga zanemarjamo, ustvarjamo ljudi brez spomina, s tem pa ljudi z okrnjeno osebnostjo, ki niso sposobni prave svobode brez nevarnosti zanje in za soljudi.

Oblikovno je izdaja tega dela zelo dobra zasnova tudi za študijske namene. Na koncu knjige je še besednjak manj znanih izrazov ter imensko kazalo. Knjiga je napisana v razumljivem jeziku ter je dobrodošlo, predvsem pa potrebno branje vsem tistim, ki se želijo spopasti s svojimi predsodki o srednjem veku.

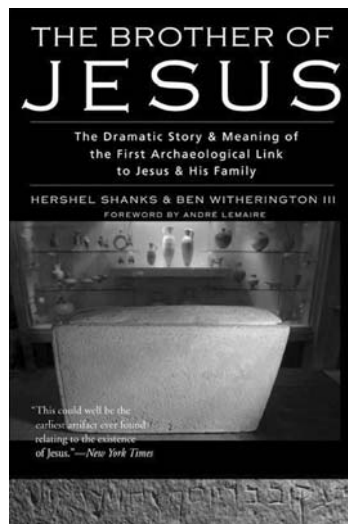
Régine Pernoud, francoska izvedenka za srednji vek, nam razkriva resnico o nas samih, ko nam kaže srednji vek kot čas, ko so se postavljali temelji sodobni demokratični kulturi.

Helena Jaklitsch

1. Slovar tujk, str. 989.
2. Prav tam.

Hershel Shanks, Ben Witherington III., Mar je Jezus imel brata?

prevedla Ljubica Klančar,
Učila International,
Ljubljana, 2004

Pred kratkim smo tudi v slovenskem prevodu dobili najnovejšo uspešnico s področja biblične arheologije, knjigo, ki opisuje odkritje pol metra velike grobne skrinje iz apnenčastega kamna, t. i. osuarja, ki ima na zunanji strani napis v aramejščini "Jakob, Jožefov sin, Jezusov brat". Odkritje je v trenutku postalo svetovna senzacija, saj je takoj sprožilo vprašanje, ali gre za grob tistega Jakoba, ki ga Pavel imenuje "Gospodov brat" (Gal 1,18) in je bil eden vodilnih članov jeruzalemske Cerkve. Gre res za eno najstarejših arheoloških pričevanj o življenju v prvi Cerkvi? Kakšno vlogo ima sploh arheolo-

gija za razumevanje Svetega pisma? V času, ko znanstveniki še zdaleč niso izrekli zadnje besede o mnogih odprtih vprašanih tega odkritja, pa so različni strokovnjaki in spretni potopisci že spletli vrsto zanimivih in razburljivih scenarijev o Jezusovem življenju, o njegovih sorodnikih in prvi Cerkvi. Pri marsikakšnem poročilu se zdi najpomembnejše, da ustvari nekaj drugačnega od klasične podobe začetnikov krščanstva.

Med iskalci trdnih dokazov je arheologija gotovo najbolj cenjena disciplina in je od vsega začetka tudi nepogrešljivi del znanstvenega proučevanja Svetega pisma. Vendarle pa je na katalogih teoloških znanosti umeščena med t. i. pomožne vede, čeprav njena odkritja vedno najbolj odmevajo. V preteklem stoletju so biblični arheologi odkrili kar nekaj izredno pomembnih najdb, ki nam dajejo jasnejšo sliko sveta, v katerem je živel Jezus in njegovi učenci. Tako so leta 1962 na sredozemski obali ob nekdanji Cezareji odkrili kamen s posvetilom Poncija Pilata cesarju Tiberiju. To je bila prva »kamnita priča« o obstoju ene najbolj znanih »stranskih« oseb iz Nove zaveze. Franciš-kanski arheologi so let 1968 odkrili Jezusovo mesto Kafarnamu ob Galilejskem jezeru in Petrovo hišo v njem, ki je že v prvi polovici drugega stoletja postala neke vrste krščan-

ska svetišče. Nekaj kilometrov stran je v osemdesetih letih nemški benediktinec odkril biblično Betsajdo, rojstni kraj prvih apostolov Petra, Filipa in Andreja, ki je vse od 6. st. naprej ni bilo na zemljevidu Svete dežele. Leta 1990 so izraelski arheologi odkrili v Jeruzalemu grobnico družine velikega duhovnika Kajfe, ki je bila zasuta vse od rimskega zavzetja Jeruzalema leta 70 po Kr. Kajfa je bil med leti 18 in 36 po Kr. predsednik sinedrija (prim. Jožef Flavij, *JS*, 18,35) in je leta 30 vodil judovski proces proti Jezusu (prim. Mt 26,57sl.). Leta 36 ga je nasledil njegov svak Jonatan.

Najnovejša knjiga o Jakobu in življenju prve Cerkve prinaša poročila dveh raziskovalcev. Prvi del, ki opisuje odkritje skrinje v zbirki nekega anonimnega izraelskega zbiratelja starin in vsestransko preverjanje pristnosti napisa na njej, je delo svetovno znanega ljubiteljskega arheologa Hershl Shanks, urednika uglednih arheoloških revij *Biblical Archaeology Review*, *Bible Review* in *Archeological Odyssey*. Shanks že 25 let spremlja raziskovanje mrtvomorskih rokopisov in je avtor številnih knjig o judovstvu v stoletju pred in po Kristusu. Shanks zelo entuziastično, a ne vedno prepričljivo, zavrača različne pomisleke o starosti skrinje, o originalnosti in neenotnosti napisa ter o samem izvoru

najdbe. Prav dejstvo, da je bila skrinja pridobljena na trgu s starinami in ni poznan kraj, kjer je bila skrinja najdena, pušča pri številnih arheologih dvom o njeni pristnosti. Kakor posamezne besede, tako tudi posameznega arheološkega elementa ni mogoče zanesljivo interpretirati, če ne poznamo konteksta oz. okolja, v katerem se je prvotno nahajal. Shenks se trudi zaobiti to dejstvo in iz različnih vzporednih virov zaključí, da se je grob najverjetneje nahajal na zahodnem pobočju Oljske gore, v bližini današnje arabske vasice Silvan.

Avtor drugega dela knjige, profesor Nove zaveze na Asburyški teološki šoli Ben Witherington, je v svojem prispevku o Jakobu, Jožefovemu sinu in Jezusovemu bratu manj kritičen. Prizadeva si natančno rekonstruirati Jakobovo zgodovino, vse od njegovega začetka v Jezusovi družini do njegovega vodilnega mesta v prvi Cerkvi po Jezusovem vstajenju. Predstavi ga kot predstavnika judovskih kristjanov in posrednika med originalno judovsko cerkvijo in cerkvijo, ki je zrastle iz poganov. Pri svojih zaključkih se opira na številne legende in izvenbiblična pričevanja. Za Witheringtona je skrinja dokončni dokaz, da je imel Jezus vsaj enega krvnega brata in da je potrebno katoliško tradicijo o Jezusovih bratih in sestrah ponovno premisliti. Witheringtonov problem je poeno-

stavljena interpretacija bibličnih sporočil. Njegova rekonstrukcija Jakobovega spreobrnjenja je čista spekulacija. Tudi v interpretaciji ključne omembe Jakoba v novi zavezi, to je v poročilu o t.i. apostolskem zboru v Jeruzalemu (Apd 15), je premalo kritičen. Lukov namen, kot pisatelja tega poročila, je predstaviti usmeritev misijona prve Cerkve k poganom, kar pomeni na vse ljudi "do skrajnih meja sveta" (Apd 1,8). Poročilo, ki se gotovo opira na določene zgodovinske vere, je stilizirano v duhu pisateljevega teološkega namena in ga ni mogoče razumeti kot golo zgodovinsko poročilo. Iz Pavlovih pisem je mogoče razbrati, da je bilo soočenje med judovsko in univerzalno smerjo v misijonskem poslanstvu Cerkve dolgotrajen proces.

Kaj lahko iz dosedanjih razprav o tem zadnjem odkritju in z njim povezanim vprašanjem o Jezusovih sorodnikih povzamemo kot prepričljivo? Zadnje analize t. i. Jakobovega osuarija oktobra 2002 v kanadskem Torontu so potrdile izsledke izraelskih znanstvenikov, da gre po vsej verjetnosti za avtentično grobno skrinjo iz prvega stoletja. Značilni slog pisanja in dejstvo, da so Judje uporabljali tak način pokopavanja samo med leti 20 pr. Kr. in 70 po Kr., samo še dodatno krepi domnevo, da so lahko bile lahko v njej hranjene kosti človeka, ki bi lahko bil sodobnik Jezusa iz Nazareta.

Do sem so si znanstveniki edini. V nadaljnjem sklepanju pa so si mnenja že zelo deljena. Odprta vprašanja lahko strnemo v treh točkah: 1) Številni raziskovalci trdijo, da ni celotni napis na skrinji iz istega obdobja, da je oznaka »Jezusov brat« kasnejši dodatek. 2) Odprto ostaja vprašanje, kdo je ti isti Jakob, katerega kosti so bile nekoč shranjene v skrinji. Močno hipotetično je trditi, da je to prav Jakob, »Gospodov brat«, ki je omenjen v več spisih Nove zaveze (Mt 13,55; Mr 6,3; Gal 1,19) in ki je postal voditelj Jeruzalemske cerkve (prim. Apd 12,17; 15,13) in o katerem pišeta Jožef Flavij in cerkveni zgodovinar Evzebij iz 4. st., da so ga leta 62 kot judovskega heretika kamenjali do smrti (Evzebij, ZC, 2.23). Že Nova zveza in zgodnje krščanski spisi omenjajo večje število Jakobov. Iz različnih arheoloških najdb iz prvega stoletja je do sedaj znanih nekaj čez dvajset omemb imena Jakob, nekaj tudi z dodatkom »Jožefov sin«. 3) že vse od 4. st. odprto vprašanje o interpretaciji besede *brat* (gr. *adelphós*) v Svetem pismu, še posebej v Novi zavezi, ni s tem odkritjem dobilo novih prepričljivih argumentov za enoumno opredelitev. Beseda *adelphós* lahko pomeni ali brat po krvi ali brat v prenesenem pomenu, kot član družine, rodu, skupnosti ali kot samo bližnji sočlovek. Beseda se v vseh navedenih primerih najde tudi v

Svetem pismu. Tako je znan primer iz 1 Mz 13,8, ko Abraham označi Lota, ki je bil v rosnici njegov nečak (prim. 1 Mz 11,28; 14,14), za svojega brata. Tudi oznaka oče označuje poleg krvnega razmerja tudi druge vrste povezanosti. Ko Luka, ki poleg Mateja edini izrecno govori o Marijinem nadnaravnem spočetju, imenuje Jožefa in Marijo Jezusova starša (Lk 2,41.43) in Jožefa kot Jezusovega očeta (Lk 2,48), gre nedvomno za očetovstvo v širšem pomenu. Apostolska dela in Pavlova pisma pričajo, da je bil izraz bratje (*adelphoi*) priljubljen naziv za sorodnika po veri (prim. Apd 1,16). Nedvomno pa drži, da so v prvi Cerkvi tudi Jezusovi sorodniki po krvi uživali poseben ugled. Oznaka »Gospodov brat« (prim. Gal 1,19) je lahko kmalu veljala tudi kot častni naslov v skupnosti. Evangeljska tradicija pa je tudi enotna v izpričevanju Jezusovih besed, ki govorijo o novih temeljih, na katerih morajo biti zgrajeni medčloveški odnosi: »Kdor namreč uresničuje Božjo voljo, ta je moj brat, sestra in mati« (Mr 3,35; Mt 12,50; Lk 8,21). Izpolnjevanje Božje volje je temeljna zahteva in zadnji kriterij, po katerem bo presojan Jezusov sorodnik - njegov učenec in član novega božjega ljudstva. Kritičnega bralca lahko pričujoča knjiga v tem pričanju samo utrdi.

Maksimilijan Matjaž